

SERVET-İ FÜNÛN'DAN CUMHURİYET'E

Türk Edebiyatında Manzum Hikâye

Mehmet Güneş

HECE

inceleme

Mehmet Güneş: 1979'da Ünye'de doğdu, ortaöğrenimini Ünye İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı. Lisans eğitimini 19 Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde (2000); Yüksek Lisans (2004) ve Doktora (2009) eğitimini Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde tamamladı. Haziran 2013'te doçent oldu. Bir süre Milli Eğitim Bakanlığında öğretmen olarak da çalışan Mehmet Güneş, Haziran 2003'ten itibaren Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sosyal Meseleler Karşısında Aka Gündüz, Servet-i Fünun'dan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatında Manzum Hikâye, İsmail Safa Mülâhazât-ı Edebiyye (Hazırlayan) adlı kitapların yazarı olan Mehmet Güneş'in Türkiyat Araştırmaları, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Yeni Türk Edebiyatı, Erdem, *TYB Akademi*, Dergâh, Türk Edebiyatı, Granada vb. dergilerde akademik yayınları bulunmaktadır.

Servet-i Fünûn'dan Cumhuriyet'e

**TÜRK EDEBİYATINDA
MANZUM HİKÂYE**

MEHMET GÜNEŞ

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 396
İnceleme

Birinci Basım: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2012
Hece Yayınları Birinci Basım: Eylül 2016
©Hece Yayınları

Kapak Tasarımı: SARAKUSTA
www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık: Bülent GÜLER

Baskı: Dumat Ofset
T: (0312) 278 82 00

ISBN: 978-605-9279-96-3

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.
Konur Sokak Nu: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara
Yazışma: P.K. 79 Yenışehir/Ankara
T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14
e-posta: hece@hece.com.tr
www.hece.com.tr

İÇİNDEKİLER

İkinci Baskıya Önsöz /	7
Önsöz /	9
1. GİRİŞ /	13
1.1. Edebî Tür Olarak Manzum Hikâye /	14
1.2. Türk Edebiyatında Manzum Hikâye /	19
2. MANZUM HİKÂYELERDE TEMATİK UNSURLAR /	37
2.1. Merhamet /	38
2.2. Ölüm /	55
2.3. İnsanî Değerlere Yabancılaşma /	57
2.4. Aile /	60
2.5. Siyasî Eleştiri /	62
2.6. Sosyal Adalet /	65
2.7. Dinî Kurum ve Unsurlara Bakış /	67
2.8. Savaş ve Kahramanlık /	69
2.9. İdealizm ve İhtiras /	72
2.10. Aşk /	76
3. MANZUM HİKÂYELERDE MATERYAL VE	
TEKNİK UNSURLAR /	79
3.1. Anlatıcı ve Bakış Açısı /	79
3.2. Şahıs Kadrosu /	101
3.3. Olay Örgüsü ve Zaman /	109
3.4. Mekân /	121
4. MANZUM HİKÂYELERDE DİL VE	
ANLATIM UNSURLARI /	129
4.1. Diyaloglar /	130
4.2. Monologlar /	141
4.3. Ön deyiş ve Son deyişler /	146
4.4. Tasvirler /	154
4.4.1. Mekâna İlişkin Tasvirler /	155
4.4.2. Portre Tasvirleri /	165
4.5. Dil, İfade ve Telaffuz Farklılığı /	174
5. SONUÇ /	185
6. KAYNAKÇA /	195
DİZİN /	215

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

2012 yılında Kitabevi Yayınları tarafından yayınlanan *Servet-i Fünûn'dan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatında Manzum Hikâye* adlı bu çalışmam, birinci baskısının tükenmesi üzerine Hece Yayınları tarafından yeniden yayınlanmaktadır. Bu çalışmamın yeniden yayınlanması hususunda her türlü destek ve kolaylığı sağlayan Hece Yayınları sahibi Ömer Faruk Ergezen'e şükranlarımı sunarım. Yayın aşamasında gerekli ilgi ve hassasiyeti gösteren Bülent Güler'e teşekkür ederim.

Mehmet Güneş

ÖNSÖZ

Manzum hikâyenin Türk edebiyatında köklü bir geçmişi vardır. Ancak Servet-i Fünûn döneminden itibaren yazılan manzum hikâyeler, her ne kadar biçim olarak Divan Edebiyatındaki mesnevileri ve Halk Edebiyatındaki destanları andırsalar da yeni tarzdadırlar. Bu metinlerde tahkiye unsurları kendisini daha çok hissettirmekte, diyalog ve monolog gibi anlatım unsurları kullanılmakta; içerik olarak ise sosyal konular ağırlıktadır.

Araştırmalarımız sonucunda Türk edebiyatındaki manzum hikâyeler üzerinde daha önce kapsamlı bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmada Servet-i Fünûn döneminden Cumhuriyet'e (1896-1923) kadar yayımlanan şiir kitapları esas alınıp taranmış ve bu kitaplarda tespit edilen manzum hikâyeler incelenmiştir. Kaynakçada içinde manzum hikâye örneği bulunan kitapların künyeleri belirtilmiştir. Çalışma kitap olarak basılmış olan eserlerle sınırlı tutulmakla birlikte, bir vesileyle haberdar olunan "Çirkin Kız" (İsmail Safa), "Mersiye Olacaktı"

(Menemenlizâde Mehmet Tâhir) başlıklı manzum hikâye örnekleri de önemine binaen bu çalışmaya dâhil edilmiştir.

Manzum hikâye örneği metinler, şairlere göre sıra takip edilerek “tematik unsurlar”, “materyal ve teknik unsurlar” ve “dil ve anlatım unsurları” bölümleri içinde çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Manzum hikâyeler biçim olarak şiire benzemek ve manzum olarak yazılmakla birlikte bu metinlerde hâkim unsurlar hikâyeye aittir. Bu çalışmada manzum hikâyelerin şiirsel yönüne de değinilmekle birlikte daha çok hikâye unsurları üzerinde durulmuştur. Nesirle yazılan tahkiyeli eserlerde olduğu gibi manzum hikâyelerde de en temel unsur “anlatıcı”dır. Manzum hikâyeyi, manzum tiyatro ya da karşılıklı konuşmalardan oluşan muhavere den ayırt edici ve en belirleyici unsur, anlatıcının varlığıdır. Saf şiirden ve manzumeden ayırt edici yön ise anlatıcıyla birlikte “şahıs kadrosu”, “olay örgüsü”, “zaman”, “mekân” gibi materyal ve teknik unsurlara sahip olmasıdır. Çalışma esnasında bir metnin manzum hikâye olup olmadığına karar verilirken bu ölçütler esas alınmıştır. Bu bağlamda Tevfik Fikret’in “Süha ve Pervin”, “Şermin’in Elifbası”, “Kör ile Kötürüm”; İsmail Safa’nın “Hayrülhalef”, “Hayrülenis”, “Faziletli Zevce”; Ali Ekrem’in “Kızımın Tarih Dersi”, “Re’fet’in Şehâdeti”; Hüseyin Suad’ın “Zehirli Çiçek”; Celâl Sâhir’in “Mu’terizlerime”; Mehmet Âkif’in *Asım ve Fatih Kürsüsünde*; Mehmet Emin’in “Kesildi mi Ellerin”, “Balıkçı”; Orhan Seyfi’nin “Fırtına ve Kar” ve daha birçok metin, karşılıklı konuşmalardan oluşup “şahıs kadrosu”, “olay örgüsü”, “zaman” ve “mekân” gibi teknik unsurlara sahip oldukları hâlde metin içinde anlatıcı bulunmadığı, manzum hikâyeden çok manzum tiyatroya yaklaştıkları için bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Yine Tevfik Fikret’in “Serhoş”, “Verin Zavallılara”, “Hediye”, İsmail Safa’nın “Sefâlet-i Bâride” de tamamen şairlerin kişilere karşı hislerinin ifadesi oluşu, kesit dahi olsa olay örgüsünün bulunmayışı dolayısıyla manzum hikâyeler arasında değerlendirilmemiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken pek çok hocamın ve arkadaşımın yardımını gördüm. Öncelikle bu çalışmayı yapmaya teşvik

eden, çalışmamın başından itibaren konuya ilişkin kaynaklara rastladığımda beni haberdar eden, çalışmamı okuyup görüş ve tavsiyelerde bulunarak çalışmamın daha nitelikli olması için bana destek olan çok kıymetli hocam Prof. Dr. Orhan Okay'a teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmayı yapmam hususunda beni şevklendiren, çalışmamın planının çizilmesinde fikirleriyle beni aydınlatan, yoğunluğuna rağmen zaman ayırıp çalışmamı okuyarak tavsiyelerde bulunan çok değerli hocam Prof. Dr. Fatih Andı'ya şükranlarımı sunarım. Çalışmamın başından itibaren her danıştığımda yardım ve desteklerini benden esirgemeyen, çalışmamı okuyup görüşlerini belirten çok değerli hocalarım Prof. Dr. Fazıl Gökçek, Prof. Dr. Şaban Sağlık, Prof. Dr. Mehmet Törenek, Prof. Dr. Erdoğan Erbay'a ayrı ayrı teşekkür ederim. Çalışma süresince görüşlerinden yararlandığım çok kıymetli hocalarım Prof. Dr. Hasan Akay, Doç. Dr. Muhammet Gür ve Yard. Doç. Dr. Âlim Kahraman'a da teşekkür ederim. Ayrıca çalışmamın yayımlanması için yardımcı olan değerli hocam Doç. Dr. Ali Şükrü Çoruk'a ve Kitabevi Yayınlarının sahibi Mehmet Varış'a da teşekkür ederim.

Mehmet Güneş

1. GİRİŞ

Edebî eserin malzemesi dildir, şair ve yazarlar duygu ve düşüncelerini dil aracılığıyla ifade ederler. Geçmişten bugüne, sözlü edebiyat ürünlerinden yazılı edebiyat ürünlerine kişisel duygu ve düşüncelerle birlikte toplumların hayatındaki siyasî ve sosyal olaylar edebî eserlere doğrudan ya da dolaylı olarak yansır. Edebî metinler ister nazım, isterse nesir olarak yazılsın birincil gayeleri okuyanda “estetik” duygu uyandırmaktır.

Edebî eserlerin türlere ayrılmasında biçimle birlikte içerik de etkilidir. “Edebiyat, dille üretilen bir sanat olduğu için, formun oluşumu da doğal olarak ‘dilin kullanımı’na bağlıdır.” Dil “didaktik boyutu”yla kullanıldığında, okuyucunun karşısına “makaleler, haber ve ilân metinleri gibi türler” çıkarken; “imgesel (üst dil) boyutu”yla kullanıldığında ise şiir, hikâye, roman gibi edebî türler ortaya çıkar.¹ Todorov’a göre türsel bakımdan sanat, kullanılan

---

¹ Şaban Sağlık (2007): “Ne Şiirin İçinde Ne de Büsbütün Dışında-Minimal Öyküler ve Şiir”, Hece Öykü, S. 19, Şubat-Mart 2007, s. 53.

araca göre farklılık gösteren bir “öykünme”dir; resim görüntü aracılığıyla olduğu gibi edebiyat da dil aracılığıyla öykünmedir.² Türlerin tam olarak ayrışmadığı dönemlerdeki edebî metinlerde şiir, hikâye ve tiyatroya özgü unsurları bir arada görmek mümkündür.³ Edebî metinler; anlatım tekniği, dil ve üslûp unsurlarından hareketle şiir, hikâye, tiyatro, roman vb. türlere ayrılırlar.

1.1. Edebî Tür Olarak Manzum Hikâye

Edebî tür olarak hikâye; olay örgüsü, kişi, zaman, mekân gibi materyal ya da teknik unsurlarla diyalog, monolog vb. dil ve anlatım unsurlarının birleşmesinden oluşur.⁴ Dar bir forma sahip olan hikâyede romandaki gibi “iç içe geçen birçok olay” değil, tek bir olay ya da olay örgüsü vardır.⁵ Hikâyeler ilhamını hayattan⁶ almakla birlikte, metinde işlenenler gerçek hayatta meydana gelenlerden çok yazarın “zihninde kurduğu ve yazıya döktüğü ilişkiler” dir.⁷ “Gerçek dünyanın asalakları olan” kurmaca metinler, gerçek dünya hakkında bilinenlerin çoğunu “ayraç içine alıp” okuyucuya gerçeğe benzeyen ancak “ontolojik açıdan daha yoksul, sınırlı ve kapalı dünya üzerinde yoğunlaşma” fırsatı sunarlar.⁸ Yazar olayların “kâğıt üstünde” de gerçek-

² Tzvetan Todorov (2011): Edebiyat Kavramı ve Öteki Denemeler, çev.: Necmettin Sevil, Sel Yayıncılık, İstanbul, s. 12.

³ Fazıl Gökçek (2005): Mehmet Âkif'in Şiir Dünyası, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 286.

⁴ J. Chesley Taylor (2010): “Bir Edebiyat Türü Olarak Hikâye”, çev. Seyhan Bozkurt-Aysun Gamze Yüksel, Hikâye Sanatı Üstüne Yazılar, haz. Bülent Aksoy, Pan Yayıncılık, İstanbul, s. 37.

⁵ Anne Mills King-Sandra Kurtinis (2010): “Kurmaca Anlatı Okumak Üzerine: Soğan Soyma Yolu”, çev. Berrin Özdemir, Hikâye Sanatı Üstüne Yazılar, haz. Bülent Aksoy, Pan Yayıncılık, İstanbul, s. 52.

⁶ Nahit Sırrı Örik (2010): “Roman ile Novella Üstüne”, Hikâye Sanatı Üstüne Yazılar, haz. Bülent Aksoy, Pan Yayıncılık, İstanbul, s. 56.

⁷ Norman Friedman (2010): “Son Hikâye Kuramları: Tanımlamadaki Zorluklar”, çev. Alev Demir-Meltem Demirbaş-Lütfiye Kozacıoğlu, Hikâye Sanatı Üstüne Yazılar, haz. Bülent Aksoy, Pan Yayıncılık, İstanbul, s. 71.

⁸ Umberto Eco (1996): Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti, çev. Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul, s. 98.

çi görünmesini sağlamaya, gerçeğin bir yanılması vermeye çalışır.⁹ Böylece yazar, bu “hayat *yanılması*”nı elindeki bütün edebî teknikleri kullanarak gerçeğe yakın bir şekilde yeniden tasarlar;¹⁰ hikâyesini kurgularken de “düşündürücü”, “iğneleyici ya da nükteli anlatım” gibi çeşitli düşünce ve anlatım biçimlerinden yararlanabilir.¹¹

“Kurgulu metinlerin temel figürü”¹² olan anlatıcı, hikâyede de önemli unsurdur. Kurgusal eserler olan manzum hikâyelerde de anlatıcı zorunlu olup metin içinde onun varlığı da açıktan hissedilir. Anlatıcı duruma ilişkin görüşlerini bazen öznel bazen de nesnel bir bakış açısıyla yansıtır. Vezin ve kafiyeyle yazılan, mısralardan oluşan manzum hikâyeyi, saf şiirden ya da manzume-den¹³ ayıran en belirgin yön de anlatıcının varlığının hissedilmesi ve anlatıcının kişi, durum ya da olaylara ilişkin değerlendirmede bulunması, görüş belirtmesidir. Nesirle yazılan hikâye ve romanda olduğu gibi manzum hikâyede de saf şiirden farklı olarak “şahıs kadrosu”, “olay örgüsü”, “zaman” ve “mekân” unsurları vardır. Şiir ile nesrin birlikteliğinden ya da kaynaşmasından oluşan manzum hikâyede her iki türe özgü unsurlar bir aradadır. Manzum hikâye, “şiir ile nesrin birlikteliğinden” doğar; bu türde “asıl unsur hikâye”dir. Bu tür oluşturulurken “hikâye” yazmayı

⁹ Guy de Maupassant (2010): “Yazarın Amacı Nedir?”, Hikâye Sanatı Üstüne Yazılar, çev. Armağan Kırışman, haz. Bülent Aksoy, Pan Yayıncılık, İstanbul, s. 19

¹⁰ Guy de Maupassant (2010): “Yazarın Amacı Nedir?”, çev. Armağan Kırışman, Hikâye Sanatı Üstüne Yazılar, haz. Bülent Aksoy, Pan Yayıncılık, İstanbul, s. 20.

¹¹ Edgar Allan Poe (2010): “Nesir Diliyle Yazılmış Hikâyede Bir Tek Etki Yaratmanın Önemi Üzerine”, çev. Fatma İdin, Hikâye Sanatı Üstüne Yazılar, haz. Bülent Aksoy, Pan Yayıncılık, İstanbul, s. 16.

¹² Yavuz Demir (1995): İlk Dönem Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 34.

¹³ “Vezinli ve kafiyeli söylenmiş söz” şeklinde tanımlanan “manzume” bazen şiir kavramı yerine de kullanılmakla birlikte her şiirinin manzum olması gerekmediği gibi, her manzume de şiir değildir. Eğitici ya da bilgilendirmek amacıyla yazılan bazı eserler, “estetik kaygı”dan uzak olup akılda kolay kalması için çoğunlukla manzum olarak yazılmışlardır. Çoğunun düz yazıdan farkı, “ölçülü ve kafiyeli mısralar”dan oluşmasıdır. Bkz. Turan Karataş (2011): Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Sütun Yayınları, İstanbul, s. 377-378.